

**ILG‘OR PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA
TALABALARNING IJTIMOIIY FANLARDAN MUSTAQIL
ISHLARINI TASHKIL ETISH**

Eshnazarova Gulzoda Jurakulovna

Samarqand Davlat pedagogika instituti

Annotatsiya: Bugungi globallashuv va axborot jamiyati davrida oliy ta'lim tizimi yangi taraqqiyot bosqichiga ko'tarilmoqda, bu esa talabalardan mustaqil ta'lim olish qobiliyatini chuqur rivojlantirishni, o'z-o'zini o'qitishga va izlanishga tayyor shaxsni tarbiyalashni talab qiladi. Ijtimoiy fanlar inson tafakkuri, jamiyat va taraqqiyotga oid eng muhim nazariy negizlardan biri bo'lib, mazkur sohaga oid bilimlar har bir talabaning dunyoqarashini shakllantirish, mustaqil fikrlash va tahlil qila olish, muammolarga ilmiy yondashuv asosida qarash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Ilg'or pedagogik texnologiyalar yordamida ijtimoiy fanlar bo'yicha talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish zamonaviy ta'lim samaradorligini bir necha bor oshiradi, fanga qiziqish uyg'otadi, hayotiy loyihalar tuzish va chuqur tahlil qilishi uchun kerakli kompetensiyalarni singdiradi.

Kalit so'zlar: ilg'or pedagogik texnologiyalar, mustaqil ishlar, ijtimoiy fanlar, talaba, zamonaviy ta'lim, loyiha ishi, interaktiv metodlar, tanqidiy fikrlash, raqamli platformalar, innovatsion yondashuv.

Zamonaviy pedagogik texnologiyalarning asosiy maqsadi – o'zlashtirilayotgan bilimlarni passiv qabul qilishdan ko'ra faol egallash, har bir talabaning o'zi izlanib, mulohaza yuritib, umumiy jarayonlarga o'z hissasini qo'sha oladigan ishtirokchi sifatida shakllanishini ta'minlashdir. Shuning uchun ham ilg'or texnologiyalar orqali o'qitish usullari faqat bilim yetkazish emas, balki amaliyotga, ijodga, mustaqil axborot yanada tanqidiy tahlil qilish va yangi bilimlarni kashf qilishga yo'naltiriladi. Bunday yondashuvda har bir

talabaning shaxsiy qadr-qimmati, noyob salohiyati yakka holda rivojlanadi va kuchli ko'nikmalarga ega bo'ladi. Ta'lim jarayonida ilg'or pedagogik texnologiyalarning joriy etilishi, ayniqsa, ijtimoiy fanlar – tarix, huquq, sotsiologiya, siyosatshunoslik, madaniyatshunoslik, falsafa, iqtisodiyot, dinshunoslik kabi sohalarda mustaqil ishlarning yangi zamonaviy bosqichga ko'tarilishiga sabab bo'lmoqda. Tarixiy jarayonlarni mustaqil tahlil qilish, sotsiologik tadqiqotlar asosida jamiyatdagi muammolarni chuqur o'rganish, iqtisodiy va siyosiy jarayonlarga ilmiy asosda baho berish ham ilg'or texnologiyalar orqali yanada samarali amalga oshiriladi. Yangi metodlardan foydalanishda ularni didaktik materiallar, zamonaviy axborot tizimlari, interaktiv vositalar, multimedia resurslari bilan to'ldirish, onlayn va oflayn talimlarni uzviy birlashtirish, tashabbuskorlik va kreativlikka asoslangan topshiriq va loyihalar asosida tashkil qilish ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylangan [1].

Ilg'or pedagogik texnologiyalar konsepsiyasi interaktiv, muammoli va loyihaviy metodlarni uyg'un qo'llash, mustaqil tadqiqotlar va guruhviy hamda individual faoliyatlarni yo'lga qo'yish, raqamli platformalar orqali o'qitish nuqtayi nazaridan doimiy rivojlanib bormoqda. Hozirgi kunda modul tizimli o'qitish, masalani hal etishga yo'naltirilgan muammoli o'qitish, "case-study", o'yinlashtirish (gamifikatsiya), aralash (blended learning) hamda portfolioga asoslangan baholash tizimlari ilg'or texnologiyalar sirasiga kiradi. Ayniqsa, mustaqil ishlarning mavzulari bo'yicha loyihaviy faoliyatlarni tashkil etish, talabaning shaxsiy darslik, eslatma yoki video-taqdimotlar tayyorlashda mustaqil ishlash madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Har bir ilg'or texnologiya asoslarida loyiha va amaliy faoliyatlar talabaning o'zini anglash, motivatsiyani kuchaytirish, yangi g'oyalarni sinab ko'rish va tahlil qilish, o'rganilganlarni real hayot masalalariga tatbiq qilish imkonini yaratadi. Masalan, tarix fanidan mustaqil ishlar olib borishda "tadqiqot ishi" yoki "esse" yozish, tarixiy manbalarni tahlil qilish, ijtimoiy va iqtisodiy sohalarda esa

iste'molchilar, guruhlar yoki jamiyat vakillaridan so'rovnoma o'tkazish, olib borilgan izlanish natijalarini infografika va prezentatsiya ko'rinishida namoyish qilish talabidan keng ko'lamli bilim va ko'nikmalarni talab qiladi. Ijtimoiy fanlarda mustaqil ishlarni tashkil etishda innovatsion metod va texnologiyalarning asosiy ustunliklari quyidagilarda namoyon bo'ladi: birinchidan, o'qituvchi va talaba o'rtasidagi an'anaviy "bilim beruvchi va bilim oluvchi" rollaridan "maslahatchi – tashabbuskor – tadqiqotchi" hamkorligigacha bo'lgan zamonaviy munosabat shakllanadi; ikkinchidan, talabalarda fikrlarni mustaqil asoslab bera olish, zamonaviy ilmiy manbalarni tahlil qilish, og'zaki va yozma nutqda o'z mulohazalarini aniq hamda lo'nda ifoda eta olish ko'nikmasi yuzaga chiqadi; uchinchidan, yangi texnologiyalarning kirib kelishi bilan o'z-o'zini o'qitish, mustaqil o'rganish, o'z bilimini baholash va tahlil qilish madaniyati shakllanadi; to'rtinchidan, tanqidiy va ijtimoiy fikrlash, kasbiy va shaxsiy tayyorgarlikni mustahkamlash imkoniyati paydo bo'ladi [2].

Ilg'or pedagogik texnologiyalardan foydalangan holda tashkil etilgan mustaqil ishlar ta'lim tizimining innovatsiyalarga ochiqligini, zamonaviy bilim va raqobatbardoshlikni mustahkamlashda asosiy rol o'ynaydi. Bu borada internet resurslari yordamida manbalarni tezda topish, onlayn va oflayn kutubxonalar va ochiq ma'lumotlar bazasidan foydalanish, interaktiv darslarda hozirjavob va tashabbuskor bo'lish, video dars va taqdimotlarni tahlil qilish, o'z tadqiqot natijalarini onlayn taqdim qilish, umuman, mustaqil bilim olish va natijalarni baholash sharoitlariga keng imkoniyatlar yaratiladi. Ayniqsa, pandemiya davridan keyin masofaviy va mustaqil ta'limning yanada rivojlanishi ham ijtimoiy fanlarning o'quv jarayoniga zamonaviy texnologiyalarni integratsiya qilish masalasini dolzarb qilib qo'ydi. Ijtimoiy fanlar bo'yicha mustaqil ishlarni tashkil etishda ilg'or texnologiyalarning asosiy mazmuni shundan iboratki, har bir talaba chuqur kritikal tahlil, muhandislik fikri, daliliy asoslash, muammoli vaziyatlarni echish, natijani aniq

va to‘laqonli ifodalash, zamonaviy texnik vositalardan o‘rinli foydalana olish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Mustaqil ishlarning shakllari va turlari zamonaviy metodikaga ko‘ra quyidagicha: ilmiy-ijodiy esse va referatlar tayyorlash, tarixiy-ijtimoiy manbalarni tanqidiy tahlil va sharhlash, guruhiiy hamda individual loyiha va prezentatsiyalar, raqamli portfoliolar, sotsiologik so‘rovnoma va statistik tahlillar, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalarda “webquest” va muntazam blog yuritish, jamiyat hayotida kuzatilayotgan muammolarga yechim taklif qilish va boshqa ko‘plab usullarni o‘z ichiga oladi. Ushbu jarayonda ilg‘or texnologiyalarning, xususan, masofaviy o‘quv platformalari, “virtual dars”, “video seminar”, “vebinar”, “zoom” va boshqa konferensiyalar, elektron kutubxona va test tizimlari, mobil ilovalardan foydalanish talabaniing darsdan tashqari mavjud bo‘sh vaqtini samarali o‘tkazishini, masalan, mustaqil ishlarni istalgan vaqtda, istalgan joyda tayyorlashini ta‘minlaydi. Bu esa o‘z navbatida, o‘qish jarayonida intizom, o‘z-o‘zini rag‘batlantirish, o‘z taraqqiyot yo‘lini mustaqil tanlash va intilish, motivatsiyani oshirish, bilim olishga bo‘lgan ishtiyoq kabi sifatlarning shakllanishiga xizmat qiladi [3].

Ijtimoiy fanlarda mustaqil ishlarning tashkil etilishi ustuvorliklarini yanada kengaytirish uchun ilg‘or texnologiyalarning har bir turi chuqur o‘rganiladi, ularning samaradorlik darajasi tahlil qilinadi va amaliyotga tatbiq qilinadi. Masalan, “case-study” metodi yordamida real ijtimoiy hodisa yoki muammoli vaziyatlarga baho berish topshirig‘i beriladi, talaba yakka tartibda yoki guruh bilan ushbu vaziyatga ilmiy nazariya va statistik ma‘lumotlarga asoslanib tahlil qiladi, yechimlar ishlab chiqadi va natijani zamonaviy axborot texnologiyalari yordamida taqdim qiladi. Buning uchun nafaqat darsda, balki mustaqil ravishda zamonaviy materiallar, ma‘lumotlar va axborot dasturlaridan foydalanish talab qilinadi. “Project-based learning” zamonaviy texnologiyasi yordamida ijtimoiy fanlarda, xususan, iqtisodiyot va sotsiologiyada talaba o‘ziga qiziqarli mavzu tanlab, chuqur izlanish, tadqiqot va tahlil olib boradi,

haqiqiy muammoni ilmiy va amaliy asosda tahlil qiladi, yakuniy natijalarni loyiha sifatida taqdim etadi. Informatizatsiya asrida elektron resurslar va axborot bazalarining katta hajmdagi umummanbalarga aylanishi talabalarga keng ko‘lamli tanlov va mustaqil tadqiqotlar olib borish imkonini beradi. Bunda har bir talabaga zamonaviy tanqidiy fikrlash metodlari, ilmiy-analitik tahlil va vizualizatsiya, o‘z mustaqil qarashi va xulosasini asoslab berish qobiliyati singdiriladi. Ilg‘or texnologiyalar yordamida tashkil etilgan mustaqil ishlar doimiy monitoring asosida baholanadi. Endilikda baholash jarayonida faqat fakt bilim emas, balki loyiha ishlari, esse, referatlar, og‘zaki va yozma taqdimotlar, muammoli vaziyatlar va “quziqish” yoki “dilemma” yo‘lida olib borilgan izlanishlarga e‘tibor beriladi. Yangi baholash mezonlari talabaning ijodiy yondashuvi, tanqidiy mulohaza yuritishi, mustaqil metod va natijalarga erishishi, loyihaviy ishlarda faolligi, raqamli portfoliodagi yutuqlari asosida belgilanadi. Bu esa har bir talabada nafaqat bilim va ko‘nikma, balki raqobatbardoshlik, ijtimoiy faollik, ijodiylik va doimiy rivojlanish mas’uliyatini kuchaytiradi [4].

Raqamli pedagogika asosi sifatida ijtimoiy fanlar bo‘yicha mustaqil ishlarni tashkil qilish uchun zamonaviy elektron platformalar: Moodle, Google Classroom, Teams va uzluksiz masofaviy kurslar, virtual kutubxonalar, ochiq onlayn darsliklar faol joriy qilinmoqda. Bu platformalarda mustaqil ishlar uchun sharoit – esa zamonaviy talablarga to‘liq javob beradi. Talaba topshiriqlar, taqdimot va loyiha ishlarini yuklaydi, o‘z bilimini masofadan baholatadi, boshqa talabalarning ilmiy ishlari bilan tanishib, o‘zaro tahlil qiladi vaqt va makonga bog‘liq bo‘lmay bilim oladi. Innovatsion pedagogik texnologiyalarning joriy qilinishi nafaqat o‘quv jarayonini, balki o‘qituvchining pedagogik faoliyatini ham tubdan o‘zgartirmoqda. O‘qituvchi faol ishtirokchi va tashabbuskor, maslahatchi va yo‘l ko‘rsatuvchi, zamonaviy texnologiyalardan yaxshi foydalanadigan rahbar sifatida namoyon bo‘ladi. Uning vazifasi – har bir talaba uchun yordam, maslahat, o‘z fikrini ifoda etishga

rag‘bat, mustaqil izlanishga yo‘naltirish, zamonaviy metod va vositalarni to‘g‘ri tanlab berish, mustaqil ishlar natijalarini to‘g‘ri baholash va rag‘batlantirishdan iborat. Shu orqali har bir talabada zamonaviy bilimlarni o‘zlashtirish tajribasini shakllantirish, ijtimoiy fanlarning ijtimoiy ahamiyatini anglash va o‘z hayotida bilimlarni amaliy qo‘llash madaniyatini tarbiyalash mumkin bo‘ladi [5].

Xulosa:

Pedagogik texnologiyalar asosida samarali tashkil etilgan mustaqil ishlar natijalari jamiyatda vatanparvar, tanqidiy va ijodiy fikrlovchi, yangilanishga doimo intiluvchi professional kadrlarni shakllantirish uchun mustahkam asos hisoblanadi. Oliy ta‘lim tizimida barcha ijtimoiy fan bo‘yicha olib borilayotgan islohotlar, zamonaviy texnologiyalar, yangi ta‘lim platformalari, innovatsion loyiha va raqamli servislar ijtimoiy fanlarni o‘rganishda butunlay yangi bosqichni boshlab berdi. Mustaqil ishlarni tashkil etishda ularning samarali va maqsadli joriy qilinishi – talabaning dunyoqarashini kengaytiradi, mustaqil, kreativ, ilmiy va konstruktorlik tafakkuri va shaxsiy profesional salohiyatini yuksaltiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdujalilova, M. (2019). “Oliy ta‘limda ilg‘or pedagogik texnologiyalardan foydalanishning zamonaviy yo‘llari.” *Pedagogika*, 3(2), 55-60.
2. Akramova, N. (2018). “Ijtimoiy fanlardan talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etishda innovatsion yondashuvlar.” *O‘zbek tilida ta‘lim*, 2(4), 20-26.
3. Alikulova, Z. (2021). “Zamonaviy dars shakllarining ijtimoiy fanlarni o‘qitishda ahamiyati.” *Ta‘lim va Taraqqiyot*, 10(1), 78-84.
4. Baqoyeva, Y. (2017). “Modulli o‘qitish texnologiyasi va uning ijtimoiy fanlarda qo‘llanilishi.” *Ilmiy tadqiqotlar*, 9(3), 112-118.
5. Ergasheva, L. (2019). “Ta‘lim jarayonida talabalarning mustaqil ta‘lim faoliyatini rivojlantirish.” *Oliy ta‘lim muammolari*, 14(2), 46-53.

6. Karimova, M. (2018). “Ijtimoiy fanlarni o‘qitishda talabalarning tadqiqot faolligini oshirish texnologiyalari.” Ta’lim sohasidagi innovatsiyalar, 7(4), 33-39.
7. Madrahimov, D. (2022). “Pedagogik texnologiyalar yordamida talabalarning mustaqil ishlarni tashkil etishining dolzarb masalalari.” Zamonaviy ta’lim, 11(1), 120-126.
8. Matyoqubova, G. (2021). “Oliy ta’limda mustaqil ishlash ko‘nikmalarini shakllantirishda ilg‘or texnologiyalar.” Pedagogik izlanishlar, 6(2), 85-91.
9. Sharipova, S. (2020). “Ijtimoiy fanlardan mustaqil ishlarda interaktiv metodlarning ahamiyati.” Zamonaviy pedagogika, 5(3), 72-77.